

Г. Христова, доцент Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого

Законодавчі засади попередження жорстокого поводження з дітьми у світлі міжнародних стандартів прав дитини

Тривалий час проблема жорстокого поводження з дітьми в сім'ї та поза нею вважалася прерогативою усталених звичаїв та традицій сімейного виховання і залишалася поза сферою правового регулювання. Хоча формально батьки ніколи не мали «права життя та смерті над дітьми», проте навіть вбивство дітей не розглядалось як тяжкий злочин, який карався смертною карою¹. Протягом тривалого періоду історії держава принципово не втручалася у стосунки батьків та дітей і не обмежувала батьківську владу.

Сучасне цивілізоване суспільство категорично заперечує припустимість будь-яких форм насильства стосовно дітей як з боку батьків та інших членів сім'ї, так і з боку сторонніх осіб, які беруть участь у вихованні дитини або піклуються про неї (вихователів, вчителів, тренерів, викладачів, лікарів тощо). Соціальна правова держава, розбудови якої прагне й Україна, спрямовує свою діяльність на захист дітей від усіх видів жорстокого поводження та покарання, забезпечуючи юридичні та інші механізми протидії цьому протиправному явищу.

Активізація всесвітнього руху, спрямованого на попередження жорстокого поводження з дітьми та подолання його негативних наслідків, викликала гострі дискусії щодо цієї проблеми у наукових та громадських колах. Починаючи з кінця 90-х рр. ХХ ст. правові та соціально-психологічні аспекти протидії жорстокому поводженню з малолітніми та неповнолітніми особами активно обговорюються в літературі, зокрема у фахових юридичних виданнях², а також виданнях

¹ Див.: Таганцев, Н. С. Русское уголовное право / Н. С. Таганцев. – Тула, 2001. – Т. 1. – С. 66; Титова, М. И. К вопросу истории насилия в семье / М. И. Титова // Историю государства и права. – 2008. – № 9. – С. 9.

² Серед них слід відзначити такі українські та російські публікації: Сафонова, Т. Я. Домашнее насилие над детьми: його види та наслідки / Т. Я. Сафонова, Є. І. Цимбал // Кримінал. право України. – 2006. – № 11. – С. 37–41; Щербак, Н. Д. Експериментальне дослідження соціально-педагогічної програми профілактики жорстокого ставлення до дітей у сім'ї / Н. Д. Щербак // Вісн. Харк. держ. акад. культури. – 2003. – Вип. 11. – С. 262–269; Машинская, Н. В. Уголовно-правовая квалификация жестокого обращения с несовершеннолетними / Н. В. Машинская // Юрист. – 2000. – № 3. – С. 60–61; Белов, В. Ф. Уголовно-правовая охрана несовершеннолетних от жестокого обращения по действующему Уголовному кодексу / В. Ф. Белов // Вестн. Саратов. гос. акад. права. – 2006. – Вып. 50. – С. 106–111 тощо.

провідних громадських організацій, які здійснюють діяльність у цій сфері¹. На відміну від останніх, у фаховій юридичній літературі проблематика жорстокого поводження з дітьми розглядається переважно в контексті кримінального права, кримінології або проблеми попередження насильства в сім'ї.

Проте жорстоке поводження з дитиною, якою є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягла повноліття раніше², спричиняє порушення ряду основних прав дитини та прав людини в цілому. Отже, ця проблема далеко виходить за межі предмета наук кримінально-правового циклу та потребує вивчення з позиції основ правового статусу особи та міжнародних стандартів прав дитини.

Таким чином, завдання статті полягає у тому, щоб: дослідити застави національного законодавства у сфері жорстокого поводження з особами, що не досягли повноліття; уточнити зміст та обсяг поняття жорстокого поводження з дітьми, його форми та прояви згідно з вимогами, що склалися в межах міжнародних організацій, членом яких є Україна (передусім, Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи); а також визначити стандарти протидії насильству над дітьми та іншим формам жорстокого поводження, вироблені Європейським судом з прав людини.

Основу національного законодавства України з попередження жорстокого поводження з дітьми становить Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР, передусім статті 3, 21–24, 27–29, 32, 51, 52 Основного Закону. Так, ст. 28 Конституції України закріплює право кожної особи, у тому числі дитини, на повагу до її гідності та вказує, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню. Аналогічне положення міститься у ч. 2 ст. 289 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. № 453/IV. У статті 52 Основного Закону прямо вказується, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються законом.

10 травня 2002 р. Уряд України підписав Підсумковий документ Спеціальної Сесії в інтересах дітей Генеральної Асамблеї ООН «Світ,

¹ Серед таких громадських організацій, що діють в Україні, слід відзначити публікації Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда – Україна», Міжнародного гуманітарного центру «Розрада», Християнського дитячого фонду, Всеукраїнського громадського центру «Волонтер», Харківської обласної фундації «Громадська альтернатива» та деяких інших.

² Див. ст. 1 Конвенції ООН про права дитини, ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства», ст. 6 Сімейного кодексу України та ін.

сприятливий для дітей». Цей документ визначив чотири пріоритетних напрями діяльності, серед яких — «захист дітей від жорстокого поводження, насильства та експлуатації». Нещодавно було ухвалено Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини¹, п. 4.7 якого безпосередньо присвячений проблемам «ліквідації торгівлі дітьми, сексуальної експлуатації, інших форм жорстокого поводження з ними».

Ключовим спеціальним актом законодавства у галузі захисту прав дитини та протидії всім формам насильства щодо неї виступає Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III, ст. 10 якого закріплює право на захист від усіх форм насильства та вказує, крім матеріального права, на процедурні засади захисту дитини від насильства та жорстокого поводження з нею.

Процедура розгляду скарг осіб, що не досягли повноліття, на жорстоке поводження визначається Порядком розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення², в якому міститься єдине в національному законодавстві України нормативне визначення жорстокого поводження з дитиною, що означає «будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного та соціального насилля над дитиною в сім'ї або поза нею» (п. 1.4 Порядку). При цьому слід звернути увагу на те, що поняття жорстокого поводження з дитиною визначено на рівні підзаконного нормативно-правового акта, а не на рівні закону, що викликає суперечки навколо можливості його використання на міжгалузевому рівні.

Предметом особливої уваги з боку суспільства та держави останнім часом є проблема попередження жорстокого поводження з дитиною в сім'ї. Пряма заборона на застосування будь-яких форм насильства стосовно малолітніх та неповнолітніх з боку батьків або осіб, що їх замінюють, міститься в Цивільному та Сімейному кодексах України (ч. 3 ст. 289 ЦК України, ст. 150, ч. 6, ч. 7 ст. 159 СК України тощо). Основу законодавства України у сфері запобігання сімейному насильству, разом з Конституцією України, становить Закон України «Про

¹ Національний План дій затверджений Законом України «Про Загальнодержавну програму “Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2016 року» від 5 березня 2009 р. № 1065-VI.

² Порядок затверджений Наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 16 січня 2004 р. № 5/34/24/11 та зареєстрований в Міністерстві юстиції України 22 січня 2004 р. за № 99/8698.

попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 р. № 2789-III, який визначає поняття насильства в сім'ї та виділяє чотири його види: фізичне, сексуальне, психологічне та економічне, розкриваючи зміст кожного із зазначених видів насильства (ст. 1 Закону). Отже, насильство в сім'ї, на відміну від наведеного вище визначення жорстокого поводження з дитиною, не включає поняття соціального насильства.

Жорстоке поводження з дитиною, а також вдавання до будь-яких видів експлуатації дитини, примушення її до жебракування та бродяжництва визнаються Сімейним кодексом України як підстави для позбавлення батьківських прав (відповідно, п. 3, п. 5 ст. 164 СК України) або відібрання дитини від батьків без позбавлення батьківських прав (ч. 1 ст. 170 СК України). Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав» від 30 березня 2007 р. № 3 уточнює поняття жорстокого поводження, яке полягає у «фізичному або психічному насильстві, застосуванні недопустимих методів виховання, приниженні людської гідності дитини тощо» та експлуатації дитини, під якою слід розглядати «залучення її до непосильної праці, до заняття проституцією, злочинною діяльністю або примушування до жебракування» (п. 16 Постанови)¹.

Таким чином, наведені положення національного законодавства свідчать, що попередження жорстокого поводження з дітьми виступає одним з пріоритетів державно-правової політики України. Проте законодавство у цій сфері характеризується високим ступенем колізійності, яка проявляється вже на рівні визначення самого поняття «жорстоке поводження з дітьми». Відсутність єдиного законодавчого підходу до його розуміння не сприяє ефективному попередженню та подоланню цього небезпечного явища і призводить до дискусійних доктринальних висновків. Фактично, поняттям «жорстоке поводження з дитиною» окремі дослідники охоплюють будь-які протиправні дії стосовно дитини, наприклад «синдром струсу немовлят» (СНН)² тощо.

Задля формування уніфікованої позиції щодо низки принципових питань стосовно досліджуваної юридичної конструкції доцільно

¹ Нагадаємо, що Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини розглядає торгівлю дітьми та сексуальну експлуатацію як форми жорстокого поводження з ними.

² Див.: Уілер, Ф. Удосконалення діяльності щодо запобігання випадкам жорстокого поводження з немовлятами / Ф. Уілер // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. – Х., 2005. – Вип. 31. – С. 100–103.

звернутися до міжнародних стандартів у сфері попередження жорстокого поводження з дітьми, які є важливою складовою міжнародного механізму захисту прав дитини. Визнані Україною міжнародно-правові документи у сфері захисту прав дитини дозволяють уточнити зміст та обсяг поняття жорстокого поводження з особами, що не досягли повноліття, визначити його найбільш тяжкі форми та прояви, з'ясувати, чи є, з точки зору міжнародної спільноти, певна припустима межа застосування насильства стосовно дітей як засобу їх виховання.

Міжнародно-правові засади запобігання жорсткому поводженню з дітьми на рівні ООН закладаються Загальною декларацією прав людини 1948 р. (ст. 5), Міжнародним пактом про громадянські та політичні права 1966 р. (ст. 7) та іншими базовими міжнародними актами ООН з прав людини. У 1959 р. ООН ухвалює документ, безпосередньо спрямований на захист дітей від насильства та порушення їх прав, — Декларацію прав дитини, однак вона не має юридично обов'язкової сили та містить лише рекомендації державам-учасникам. 20 листопада 1989 р. приймається Конвенція ООН про права дитини¹ — так звана «світова конституція прав дитини», яка проголошує право на рівень життя, достатній для забезпечення розвитку дитини, ліквідації насильства, а також сексуальної та економічної експлуатації осіб, що не досягли повноліття.

Конвенція відіграє принципово важливу роль у викорінюванні насильства стосовно дітей. Низка її положень спрямована на протидію жорсткому поводженню з дитиною, а саме: ст. 28 Конвенції, в якій вказується, що держави-учасниці вживають усіх необхідних заходів, щоб шкільна дисципліна була забезпечена методами, які ґрунтуються на повазі до людської гідності дитини; ст. 34 Конвенції, якою передбачено, що держави-учасниці зобов'язані захищати дитину від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень; ст. 37 Конвенції, яка вказує на обов'язок всіх держав-учасниць забезпечити, щоб жодна дитина не піддавалась катуванням та іншим жорстким, нелюдським або принижуючим гідність видам поводження чи покарання; ст. 39 Конвенції, в якій ідеться про обов'язок держав-учасниць вживати всіх необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка є жертвою будь-яких видів нехтування, експлуатації чи зловживань, катувань чи

¹ Конвенція ООН про права дитини була ратифікована Україною Постановою Верховної Ради від 27 лютого 1991 р. та набула чинності для України 27 вересня 1991 р.

будь-яких жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження, покарання чи збройних конфліктів.

Спеціальною статтею, що спрямована на заборону жорстокого поводження щодо дитини, є ст. 19 Конвенції, в якій вказується, що «держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину». У ч. 2 цієї статті вказані форми насильницької поведінки щодо дитини іменуються «випадками жорстокого поводження з дитиною», що дає підстави сформулювати уявлення про міжнародно-правове розуміння його основних форм та проявів, хоча навряд чи ч. 1 ст. 19 Конвенції може претендувати на універсальну дефініцію жорстокого поводження з дитиною.

Для уточнення змісту та можливих проявів жорстокого поводження з дитиною необхідно звернутися до низки інших міжнародно-правових документів, що діють у межах ООН та Ради Європи. Уперше поняття катувань та жорстоких видів поводження було викладено в Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984 р)¹. Стаття 1 Конвенції містить міжнародно-правове визначення тортур, аналіз якого дозволяє виділити їх основні риси, а саме: 1) умисне заподіяння болю чи страждання (фізичного або психічного); 2) наявність певних цілей таких дій (отримання відомостей, покарання за дію, залякування, примушення) або їх підстав (будь-які причини, засновані на дискримінації будь-якого характеру); 3) вчинення тортур державними посадовими особами або з їх відому чи мовчазної згоди. Визначення жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання в Конвенції не надається, проте вказується, що під ними розуміються акти такого поводження чи покарання, які скоєні державними посадовими особами або з їх відому чи мовчазної згоди, але не є тортурями (ст. 16 Конвенції).

Зміст категорії, що досліджується, конкретизується на регіональному рівні Європейською конвенцією про захист прав людини та

¹ Конвенція ратифікована Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 26 січня 1987 р. та є чинною на території України відповідно до Закону України «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 р.

основоположних свобод (1950 р.)¹, а також прецедентним правом Європейського суду з прав людини. Слід підкреслити, що Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV практика Європейського суду з прав людини (далі — Суду), тобто його прецедентне право, офіційно визнане джерелом права України (ст. 17 Закону).

Статтею 3 Європейської конвенції прямо передбачено, що нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню. У своїй практиці Суд відмежовує катування від нелюдського чи принижуючого гідність поводження, розрізняючи три основні градації жорстокості поводження чи покарання (Справа «Ірландія проти Сполученого Королівства», 1978 р.): катування — нелюдське поводження, що здійснюється навмисно і призводить до дуже серйозних та тяжких страждань; нелюдське поводження чи покарання — спричинення сильних фізичних та душевних страждань; принижуюче гідність поводження — знущання, які мають викликати у жертви почуття страху, страждання, власної неповноцінності, а також принизити її гідність та, по можливості, зламати її фізичний і моральний опір.

У цілому, практика Суду свідчить, що різниця між різними категоріями поводження та покарання значущої ролі не відіграє, межа між нелюдським та принижуючим гідність поводженням не є досить чіткою, проте будь-яке з цих діянь означає порушення державою ст. 3 Конвенції.

Суд звертає увагу на те, що визначення «такий, що принижує гідність» не означає просто «неприємний» чи «незручний». Для того, щоб покарання або поводження були визнані «нелюдськими» або «такими, що принижують гідність», страждання або приниження, пов'язані з ними, повинні так чи інакше являти собою щось більше, ніж неминучий елемент страждань або принижень, пов'язаний з тією або іншою формою законного покарання. При цьому слід враховувати не тільки фізичні страждання, але й душевну пригніченість від очікування покарання в тих випадках, коли його виконання затримується (Справа «Соєрин проти Сполученого Королівства», 1989 р.). Більше того, Суд вказує, що питання, чи було метою поводження принизити або образити гідність жертви, є фактором, який також має враховуватись,

¹ Конвенцію ратифіковано Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 р.

але відсутність будь-якої подібної мети не може остаточно виключати порушення ст. 3 Конвенції (Справа «*Лабіта проти Італії*», 2000 р.). У деяких справах Суд визнавав, що поведження є таким, що принижує гідність, але його не можна визнати нелюдським (Справа «*Тайрер проти Сполученого Королівства*», 1978 р.).

Отже, хоча застосування ст. 3 Європейської конвенції охоплює широкий спектр поганого поведження і покарання, не завжди такі дії кваліфікуються як заборонені. Суд зазначає, що для того, щоб погане поведження чи покарання підпало під сферу застосування ст. 3 Конвенції, воно має досягти певного мінімального рівня жорстокості. Оцінка цього мінімального рівня має відносний характер та залежить від усіх обставин конкретної справи, таких як тривалість даного поведження, його фізичні та психічні наслідки, а в деяких випадках стать, вік і стан здоров'я потерпілого (Справа «*А. проти Сполученого Королівства*», 1998 р.).

Так, розглядаючи справу, Суд часто враховує вік потерпілого, особливо коли він зовсім юний. У Справі «*Костелло-Робертс проти Сполученого Королівства*» заявником був семирічний хлопчик, що вчився у приватній школі, в якій за непослух практикувалося тілесне покарання. Суд із занепокоєнням відзначив той факт, що заявникові було тільки сім років, коли директор школи тричі надавав йому «ляпанців» кросівкою на гумовій підшві по сідниці, прикритій лише шортами. Суд також із занепокоєнням зауважив, що покарання накладалося автоматично і що заявник три дні перебував у його очікуванні. Незважаючи на ці обставини, Суд визнав, що жорстокість поведження у цій справі не досягла відповідного мінімального рівня.

Таким чином, до цього часу Суд не засудив однозначно застосування всіх видів тілесних покарань, але й не ухвалив, що якась форма фізичного насильства є допустимою. Суд визнав, що у разі засудження п'ятнадцятирічного злочинця до покарання через побиття (три удари різкою) таке інституціоналізоване насильство поставило злочинця у становище, коли його фізична недоторканність та гідність були порушені через поведження з ним немов з предметом у руках представників державної влади (Справа «*Тайрер проти Сполученого Королівства*», 1978 р.). У випадку побиття у школі шістнадцятирічної дівчини одним чоловіком у присутності іншого (Справа «*Урвік проти Сполученого Королівства*», 1986 р.) Комісія дійшла висновку, що це покарання було настільки принизливим, що становило порушення ст. 3 Конвенції. Проте в інших випадках Суд визнав, що загроза бути під-

даним тілесному покаранню у школі (Справа «Кемпбелл і Козанс проти Сполученого Королівства», 1982 р.) або ж триденна відстрочка у здійсненні покарання і недостатність доказів того, що таке покарання спричинило тяжкі або тривалі негативні наслідки у семирічного хлопчика (Справа «Костелло-Робертс проти Сполученого Королівства», 1993 р.), не створювали того рівня приниження чи ганьби, який би дозволяв визнати порушення ст. 3 Конвенції. Як впливає з практики Суду, системне визнання того чи іншого покарання жорстоким, таким, що принижує гідність, чи нелюдським є неможливим.

Про єдність стандартів ООН та Ради Європи у сфері попередження жорстокого поводження з дітьми свідчить той факт, що Суд розпочав посылатись у своїх рішеннях на Конвенцію ООН про права дитини. У Справі «А. проти Великобританії» Суд посилається безпосередньо на ст. 37 та ст. 19 Конвенції ООН про права дитини, про які йшлося раніше, та рекомендує державам здійснювати захист дітей, що перебувають під опікою батьків або інших осіб, від «усіх форм фізичного та психічного насильства». У цьому рішенні Суд однозначно вказує на відповідальність держави за захист дітей від насильства як у сім'ї, так і в будь-якому іншому місці. Таким чином, ігнорування державою проблем насильства над дітьми в сім'ї або в приватних установах, невжиття відповідних заходів з метою його попередження розглядаються як потурання таким діям з боку держави та можуть бути визнані порушенням державою міжнародно-правових зобов'язань щодо захисту дітей від катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання.

Міжнародне право прав людини приділяє окрему увагу запобіганню особливо небезпечним формам жорстокого поводження з дітьми, якими, зокрема, виступають торгівля дітьми, дитяча проституція, дитяча порнографія, сексуальна експлуатація дітей та деякі інші. З метою протидії цим вкрай небезпечним проявам насильства щодо дітей на рівні ООН був розроблений та відкритий для підписання Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії¹, а також Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН

---

¹ Протокол ратифікований Законом України «Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії» від 3 квітня 2003 р. № 716-IV.

проти транснаціональної організованої злочинності¹. На попередження найгірших форм жорстокого поводження з дитиною спрямована Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182, ухвалена в межах Міжнародної організації праці². 25 жовтня 2007 р. була відкрита для підписання Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення³. Однак аналіз змісту цих міжнародно-правових документів виходить за межі припустимого обсягу цього дослідження.

Вищезазначені положення дозволяють дійти таких загальних висновків.

1. Засади національного законодавства з попередження жорстокого поводження з дітьми визначаються на конституційному рівні у розділі II Основного Закону, присвяченому правам, свободам та обов'язкам людини і громадянина. Міжнародно-правові засоби протидії жорсткому поводженню з особами, що не досягли повноліття, складають принципово важливий елемент міжнародних стандартів прав дитини. Отже, ця проблема виходить далеко за межі предмета наук кримінально-правового циклу та потребує наукового дослідження з позиції теорії правового статусу особи та міжнародного права прав людини.

2. Категорія «жорстоке поводження з дітьми» широко використовується на національному рівні, проте його зміст та форми прояву істотно відрізняються та не узгоджуються між собою. У результаті цим поняттям охоплюється різний обсяг форм протиправної поведінки щодо дитини від ототожнення з тими чи іншими видами насильства щодо дитини до вживання у гранично широкому значенні як будь-які правопорушення, що вчинюються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи.

3. Міжнародно-правові договори та практика Європейського суду з прав людини активно оперує категорією «жорстоке поводження з

¹ Протокол був ратифікований Законом України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрю)» від 4 лютого 2004 р. № 1433-IV та набув чинності для України 21 травня 2004 р.

² Конвенцію ратифіковано Законом України № 2022-III від 5 жовтня 2000 р. Конвенція передбачає, що держави-учасниці вживають всіх заходів, у тому числі розробляють та здійснюють програми дій з ліквідації найгірших форм дитячої праці.

³ Конвенція підписана від імені України паном О. Лавриновичем згідно з Розпорядженням Президента України 19 жовтня 2007 р. № 222/2007-рп.

дитиною», визначаючи його форми та прояви, проте єдина універсальна міжнародно-правова дефініція цього поняття відсутня. У той же час міжнародне право спрямоване не стільки на формулювання абстрактного поняття жорстокого поводження з дитиною, скільки на визначення широкого переліку його можливих різновидів, а також вироблення міжнародних стандартів його розуміння, які покликані виступати орієнтиром для вдосконалення національного законодавства у цій сфері.

Міжнародні стандарти щодо попередження жорстокого поводження з дітьми мають бути покладені в основу подальших наукових досліджень у напрямі формування уніфікованого поняття жорстокого поводження з дитиною, а також оптимізації механізму протидії цьому протиправному явищу, яке завдає невинної шкоди одній із найбільш уразливих груп суспільства¹.

---

¹ При написанні статті використані матеріали, підготовлені автором у ході реалізації проєктів у сфері запобігання жорстокому поводженню з дітьми Всеукраїнського громадського центру «Волонтер».